

**Н.Л. Савицька**, д-р екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)  
**В.О. Козуб**, ст. викл. (*ХДУХТ, Харків*)

## **КЛАСТЕРНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Загострення конкуренції в глобальному економічному середовищі завжди підштовхувало основних гравців міжнародного ринку до пошуку найбільш оптимальних форм продукування товарів та послуг, котрими останнім часом стали технопарки, технополіси, іннотехи, технозони, кластери. Утім найбільш поширеною формою концентрації інновацій стали кластери, які відкривали нові можливості як для традиційних секторів національної економіки, так і для новітніх. До значного поширення кластерів у Європі, США та Японії (в Італії та Франції їх називали фільєрами) привели загострення конкуренції між ТНК, обстоювання позицій малого та середнього бізнесу та численні наукові відкриття. Свою роль відіграли також податкові пільги для розвитку інновацій, політика заохочення, створення нових робочих місць, рівень розвитку інфраструктури. Отже, створення та розвиток кластера завжди асоціюється з інноваційною трансформацією конкурентних моделей, які й забезпечують його стійкість і необхідний динамізм еволюції.

Якщо на початку 1990-х рр. перші кластери, що були сформовані в окремих регіонах, мали локальний характер (Силіконова долина в США), в середині 1990-х рр. виникли перші міжнародні кластери, то на початку XIX ст. вони стали швидко трансформуватись у бік залучення новітніх технологій. На їх базі почали формуватися світові регіони з відповідною секторальною спеціалізацією. З часом у них стрімко набувала обертів технологічна комерціалізація, яка перетворювала кластери на глобальні інноваційно-інвестиційні центри.

Кластеризація європейської економіки є напрямком дальшого розвитку Спільноти. Однак «регіональна» різниця між країнами доволі велика – від 50% у державах-лідерах до 25% у нових членах ЄС, що яскраво ілюструє наявність різних країнових моделей спеціалізації.

З огляду на це важливим є визначення двох категорій – кластерних програм та кластерних секторів (галузей), яке пов'язує з таких званою секторально-кластерною політикою ЄС. У відповідному документі ЄС «Commission Staff Working Document SEC (2008 р.) 2637» зазначається, що кластерні програми урядів країн Спільноти можна розглядати як такі, що зорієнтовані на зміцнення наявних моделей та створення нових. Вони охоплюють сукупність конкретних заходів, ініціатив та певних обсягів фінансування, скерованих на їх

виконання, разом з визначенням відповідальних за їх реалізацію. Секторальна кластеризація трактується в цьому документі не тільки як визначення галузевої належності певного кластера, але і як перелік конкурентоспроможних моделей організації виробництва, що продукуються в ньому, з урахуванням попиту та пропонування на товари та послуги.

Фахівці Європейської кластерної обсерваторії запропонували сучасну методику, яка на секторальному рівні дозволяє сформувати повний перелік галузей, до яких може бути віднесений той чи інший кластер, зокрема згрупувати всі кластери в 38 торгових секторів: аерокосмічний; інструментальний; пошиття одягу; виробництва автомобілів; бізнес-послуги; виробництва будівельних матеріалів; хімічний; комунікаційний; харчовий; аграрний; дистриб'юторський; освітній; розваг; важкого машинобудування; фінансовий; рибальства; виробництва взуття; деревообробний; фурнітурний; конструкторських матеріалів; відпочинку; IT; ювелірний; шкіряний; світлотехніки; будівництва; медичний; металів; нафти та газу; біофармацевтики; пластичних матеріалів; електроенергетики; технологічної продукції; видавничий; спортивний; текстильний; тютюновий; транспортний.

Між кластерами в ЄС встановлено доволі цікаве галузеве співвідношення: якщо за загальною чисельністю кластерів провідні місця в ЄС посідають Німеччина, Італія, Франція, Швеція, Данія, Фінляндія, на які припадає 66,5% усіх створених у Спільноті кластерів, то лідерство серед харчових кластерів, які традиційно відносять до низькотехнологічних, посідають Італія, Франція та із суттєвим відривом Австрія, Німеччина, Бельгія, Фінляндія, Польща, в яких зосереджено 64 з 82 кластерів, що становить 78% усіх харчових кластерів Європейського Союзу. При цьому частка Італії перевищує 30%. На наш погляд, лідерство зі спеціалізації на випуску продуктів харчування (виноробний, маслосиробний, м'ясний сектори національного виробництва) є відчутною перевагою Італії і Франції, частка створених харчових кластерів у яких становить майже 50%.

Неабияке значення в ЄС мають кластерні програми, серед яких можна виокремити національні, де лідирують Австрія, Нідерланди, Німеччина, та регіональні (Польща, Великобританія, Іспанія). Ці нові моделі створюються під впливом держави і за допомогою держави, а також місцевих громад, проте вони далеко не завжди гарантують високу ефективність виробництва.

Таким чином, з-поміж численних підходів до організації та функціонування кластерів у Європейському Союзі домінують ті, що віддають перевагу взаємодії бізнесу і влади.